

TÜRKİYE'DE 2002-2010 DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞEN FİNANSALLAŞMANIN BİR BOYUTU OLARAK KREDİ KARTI KULLANIMINDAKİ ARTIŞIN KAYIPTAN KAÇINMA ETKİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

M. Burak Kahyaoğlu^{*}, Sema Ülkü^{}, Okan Gelmedi^{***}**

ÖZET

Finansallaşma olgusu kapitalist sistem içerisinde genel tanımıyla, fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getiren ve bu ortamın etkinleşmesine yönelik kurumlardan (bankalar, düzenleyici otoriteler, borsalar, ekonomi basını vb.) oluşan finansal sistemin ağırlığının artmasını ifade eder. Finansal piyasalarla finansal olmayan piyasalar arasındaki etkileşim olarak da tanımlanabilen finansallaşma, finansal sektörün en büyük temsilcisi olan bankaların ekonomideki rolü ve ağırlığını arttırmıştır. Türkiye'de 2001 krizinden sonra, bankacılık sektörünün yaşadığı güven bunalımı yapılan yasal düzenlemeler sayesinde kısa sürede atlatılarak, finansallaşmanın boyutu artmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 2002-2010 yılları arasındaki finansallaşmanın boyutunu ortaya koyup, finansallaşmanın bir sonucu olan kredi kartı kullanımındaki artışın sonuçlarını davranışsal finansın "kayıptan kaçınma etkisi" bağlamında incelemektir.

Anahtar Sözcükler: *Finansallaşma, Kredi Kartı, Kayıptan Kaçınma Etkisi*

EXAMINATION OF THE INCREASE IN THE USAGE OF CREDIT CARDS WITHIN THE FRAME OF EFFECT OF LOSS AVOIDANCE AS PART OF FINANCIALIZATION IN TURKEY BETWEEN THE YEARS 2002 AND 2010

ABSTRACT

Financialization is a general term used in the capitalist system to define the increase in the significance of the financial system, which consists of the institutions (such as banks, regulatory authorities, stock exchanges, and financial press) that bring together those who supply funds and seek funding, and help activate this environment. Also defined as the interaction between financial and non-financial markets, financialization has increased the role and significance of banks –the primary representatives of the financial sector- in the economy. The confidence crisis occurred in the banking sector in 2001 has been overcome in a short time thanks to legal adjustments, and financialization has increased in Turkey since then. The aim of this study is to put forth the dimensions of financialization in Turkey between the years 2002 and 2010, and to examine the

^{*} Düzce Üniversitesi, Çilimli MYO, E-posta: burakkahyaoglu@duzce.edu.tr

^{**} Düzce Üniversitesi, Çilimli MYO, E-posta: semaulku@duzce.edu.tr

^{***} Sakarya Üniversitesi, SBE, E-posta: okangelmedi@hotmail.com

results of the following increase in the usage of the credit cards within the frame of "effect of loss avoidance" of behavioral finance.

Keywords: *Financialization, Credit Card, Effect of Loss Avoidance*

FİNANSALLAŞMANIN TANIMI VE TEMEL TESPİTLER

Başta ABD ekonomisi olmak üzere hem merkez hem de çevre ekonomilerinde finansal piyasaların, ilişkilerin, kurumların ve işlemlerin boyutları ile öneminin son yirmi-yirmi beş senede muazzam düzeyde arttığı ifade edilmiştir (Orhangazi, 2008: 133). Finansal piyasalar ve kurumların faaliyetlerinin boyutlarının ekonomi içerisindeki öneminin giderek artması iktisat literatüründe finansallaşma kavramıyla tanımlanmaya başlamıştır (Krippner, 2005; Epstein, 2005).

Finansallaşma kavramı, kapitalizmin şu an içinde bulunduğu aşamayı nitilemek açısından küreselleşme ve neo-liberalizm kavramlarının bir adım ötesine geçmiş ve onları da kapsayan bir boyut almıştır. Finansallaşma, ekonominin ağırlık merkezinin üretimden finansa kaymasını ifade eder (Foster, 2008: 65). 1970'lerin sonlarından bu yana reel birikim pek parlak olmayan ve güven vermeyen bir artış gösterirken istihdam, kârlar, kurum ve piyasaların büyüklüğü açılarından küresel düzeyde finansal sektör sıra dışı bir şekilde büyümüştür (Lapavitsas, 2009: 41). Ergüneş finansallaşmayı finansal sektörün kuralsızlaştırılması, yeni finansal araçların yaygınlaşması, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve döviz piyasalarında istikrarsızlığın artması olarak ifade etmiştir (Ergüneş, 2009).

Finansallaşma çeşitli yazarlar tarafından farklı açılardan ele alınmaktadır. Stokhammer (2004), Crotty (2005), Boyer (2000), Aglietta (2000), Aglietta ve Breton (2001), çoğunlukla finansallaşmanın makroekonomik sonuçları üzerine odaklanmakta ve finansallaşma terimini finansal piyasalarla finansal olmayan piyasalar arasındaki ilişkide yaşanan dönüşümü tanımlamakta kullanılmaktadırlar. Bu yazarlar, finansal piyasaların finansal olmayan işletmelerin karar alma mekanizmaları üzerindeki egemenliklerinin arttığını, bununla birlikte finansal olmayan işletmelerin giderek artan ölçüde finansal faaliyetlere yoğunlaştığına dikkat çekmektedirler. Bunun sonucu olarak ekonomide reel yatırımlarda bir yavaşlama ya da gerileme olabileceğini öne sürerler.

Lazonick ve O-Sullivan (2000), Froud, Haslam, Johal ve Williams (2000), Feng, Froud, Johal, Haslam ve Williams (2001), Bivens ve Weller (2004), Henwood (1997), Morin (2000) ve Jurgens, Naumann ve Rupp

**Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir
Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma
Etkisi Bağlamında İncelenmesi**

(2000) gibi yazarlar ise finansallaşma kavramını mikro düzeyde ele alarak finansal piyasaların kurumsal ve bireysel davranışlarda yarattığı etkiyi incelemektedirler. Bu yazarlar, finansal olmayan işletmelerin yönetim ilkelerinin ve yatırım stratejilerinin finansal piyasalar tarafından değiştirildiğini; finansal olmayan işletmelerin uzun vadeli reel yatırımlardan ziyade giderek daha kısa vadeli stratejilerle finansal piyasaların beklentilerini karşılamaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Orhangazi’ye göre, finansallaşmayla birlikte uzun vadeli yatırıma odaklı işletme anlayışı yerini kısa vadede hisse senetlerinin değerini azami seviyeye getirmeye odaklanmış bir işletme anlayışına bırakmıştır (Orhangazi, 2008).

Lapavitsas ise, finansallaşmayla ilgili olarak finansal müsadere kavramını geliştirmiştir. Finansal müsadere ile anlatılmak istenen, finansallaşmış kapitalizmde işçilerin ve halkın geniş kesimlerinin olağan varoluş koşullarının giderek finansal sistemin etki alanı içine girmesidir. Bu anlamda kişisel gelire yönelen finansal sistem, çalışanların konut, emeklilik, tüketim, sigorta ve buna benzer temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Lapavitsas, finansal serbestleşme ve devletin piyasadaki etkinliğinin azalmasının bir sonucu olarak çalışanların temel ihtiyaçlarını finansal sistem aracılığıyla karşılamaya zorunlu bırakıldıklarını ifade etmektedir (Lapavitsas, 2009): “Temel ihtiyaçlarını karşılamak için finansal sisteme bağımlı olan bireylerin finansal sistemin mekanizmalarını devre dışı bırakmak ya da bu mekanizmaların yerine başkalarını geçirmek konusunda fazla seçenekleri yoktur” (Lapavitsas, 2009: 49).

Epstein, finansallaşmayı ulusal ve uluslararası ekonomilerin işlemlerinde finansal saiklerin, finansal aktörlerin, finansal piyasaların artan rolü olarak tanımlamıştır (Epstein, 2005: 3). Finansal sektörün ekonomik işlemlerde artan rolünün en önemli göstergesi, ulusal gelirden aldığı paydır. Bir diğeri, sektörün istihdam ve toplam ücret ile maaş ödemelerindeki artıştır. Dünya genelinde sektördeki istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı son otuz yıldır artmaktadır.

1980’den bu yana küresel düzeyde finansal piyasalar büyük bir hızla büyümeye devam etmektedir. Bu büyümeye paralel olarak, finansal türevler olarak adlandırılan son derece riskli finansal varlıkların boyutu 1990’larda dünya gelirinin %27’sini oluştururken, 2006 yılında %800’üne ulaşmıştır. Aynı dönemde küresel sermaye hareketleri ise ciddi bir şekilde artarak altı trilyon doları aşmıştır (Orhangazi, 2008: 136).

Günümüzde gelişmiş ülkelerde toplumu tüm yönleriyle etkisi altına alan finansal sektör, gelişmekte olan dünyada da varlığını daha güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Başta ABD ve diğer gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yaşanan finansallaşma sonucu varılan piyasa yapıları, gelişmekte olan ülkelerde de uygulanmaya çalışılmaktadır.

Finansallaşmanın bireyler açısından önemli bir boyutu ise bankaların kredi kartları vasıtasıyla tüketime giderek daha fazla aracılık etmeleridir. ATM sayılarındaki artış, kredi kartı sayısı ve harcama tutarlarındaki artış bu savı desteklemektedir. Özellikle çalışanların ücretlerinin banka kanalıyla ödenmesi bu insanların geleceklerini tüketmelerinde kolaylık sağlamıştır. "Cazip fırsatlar" şeklinde sunulan bireysel krediler ve kredi kartları finansallaşmanın olumsuz bir sonucu olarak kişisel tasarrufların çökmesine ve bireylerin gelirlerinden daha fazla harcama yapmalarına neden olmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de finansallaşmaya paralel olarak kredi kartı borç bakiyelerinde önemli artışlar görülmektedir. Burada önem kazanan ve cevaplanması gereken soru, yazılı ve görsel basına yansıyan onlarca aile dramı ve kötü örneklerle rağmen, bireylerin kredi ve kredi kartları yoluyla neden gelirlerinden daha fazla harcama yaptıklarıdır.

Davranışsal finansçılar finansallaşmanın sonuçlarından biri olan kredi kartı kullanımındaki artışın nedenlerinden biri olarak kayıptan kaçınma etkisini göstermektedir. İki bilişsel psikolog olan Tversky ve Kahneman yaptıkları çalışmalarda insanların karar alma durumlarında kayıplara aynı tutardaki kazançlardan daha fazla ağırlık verdiklerini bulmuşlardır. Kaybetme ihtimalini akla getiren bir durumdan kaçınma arzusu çoğu zaman insan davranışlarını şekillendirmektedir. Örnek olarak, bu konuyu açıklamak için yapılan deneyde deneklerden iki soruya cevap vermeleri istenmiştir. Birinci soruda deneklerden üç bin dolar garanti kazanç ile %80 ihtimalle dört bin dolar kazanma ihtimali, ikinci soruda da, üç bin dolar garanti kayıp ile %80 ihtimalle dört bin dolar kaybetme ihtimali arasında seçim yapmaları istenmiştir. Kişisel kazanç sağlayan şıklardan birini tercih etmeleri istenen deneklerin %80'i üç bin dolarlık garantili kazancı, yüksek matematiksel beklentiye sahip olmasına rağmen riskli olan ikinci seçeneğe tercih etmiştir. Kişisel kayba neden olan şıklardan birini tercih etmeleri istenen deneklerin %92'si ise parasal kaybın beklenen faydası daha yüksek olmasına rağmen riskli olan seçeneği tercih etmiştir. Bu durumda denekler kesin bir kayıpla karşılaşmaktansa riske girerek daha yüksek bir kayıpla karşılaşma ihtimalini göze almıştır (Kiminau, 1998: 17).

Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma Etkisi Bağlamında İncelenmesi

Kayıptan kaçınma etkisinin başka bir örneğiyle ise yatırım kararlarında karşılaşılmaktadır. Hisse senedi portföylerini değerlendiren yatırımcıların nakte ihtiyaçları olduğu zaman değeri artış gösteren hisse senetlerini satma ihtimalleri daha yüksektir. Bu durum, değeri azalan hisse senetlerini elde tutmaları yani daha büyük bir kaybı göze almaları anlamına gelmektedir (Odean, 1998).

Nöro iktisatçıların¹ yaptıkları çalışmalarda kredi kartı kullanımının artışında bilişsel süreçlerin etkili olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmaların gösterdiği üzere, bir şeyi nakit para ile satın aldığınızda satın alma eğilimi gerçek bir kaybı içermektedir. Oysa kredi kartları alışveriş işlemini soyutlaştırmakta ve para harcamanın olumsuz tarafı gerçek anlamda hissedilmemektedir (Lehrer, 2010: 100).

Bugün Amerikalı bir ailenin kredi kartı borcunun dokuz bin dolardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Kişi başına düşen kredi kartı sayısı 8,5’tir. 2006 yılında Amerikalı tüketiciler yalnızca kredi kartı cezalarına on yedi milyardan fazla para ödemişlerdir. Son olarak 2002’den beri Amerikalıların tasarruf oranı eksi çıkmaktadır, yani kazandıklarından fazla harcamaktadırlar. Bu konuyla ilgili MIT’den işletme profesörleri Drazen Prelec ve Duncan Simester’in yapmış oldukları deney aşağıda anlatılmıştır.

Yapılan deneyde bir Celtics maç bileti için kapalı zarf usulüyle gerçek bir açık artırmalı satış organize etmişlerdir. Açık artırmaya katılanların yarısına nakit parayla, diğer yarısına ise kredi kartı ile ödeme yapacakları söylenmiştir. İki grubun tekliflerinin ortalaması alındığında kredi kartı ile yapılan tekliflerin ortalamasının nakit para ile yapılan tekliflerin ortalamasından iki kat daha fazla olduğu görülmüştür. İnsanlar visa ve master kart kullandıklarında daha düşüncesizce hareket etmişlerdir. Masraflarına bir sınır koyma ihtiyacı duymamış ve imkânlarının çok ötesinde harcama yapmışlardır. (Prelec ve Simester, 2001: 5-12).

Lehrer’e (2010) göre kredi kartlarının sırrı, insan beynindeki tehlikeli bir kusurdan faydalananı olmasıdır. Bu kusur doğrudan kazanımlara (yeni bir çift ayakkabı ya da Celtics bileti) gelecekteki masraflarımız (bilete ödenecek aşırı yüksek tutar) pahasına aşırı değer verme eğiliminde olan duygularımızda saklıdır. Beynin insula bölgesi

¹ Nöro iktisat, insanların nasıl karar aldığını öğrenmek amacıyla sinir-bilim, psikoloji ve ekonomi bilimlerinin birlikte çalıştığı bir alandır (Yılmaz, 2009: 9).

(duygusal beyin), visa ya da master kartla yapılan alışverişlere tepki göstermez.

Bu konuda bir başka deney, Princeton Üniversitesi'nden sinirbilimci Jonathan Cohen tarafından yapılmıştır. Bu deneyde denekler, fMRI makinesine sokulup, doğrudan sahip olabilecekleri küçük tutarlı bir Amazon hediye çekiyle, iki ya da dört hafta içinde alacakları biraz daha büyük bir hediye çeki arasında tercih yapmaları istenmiştir. Deneyin sonucunda bu iki seçeneğin farklı nöral sistemleri harekete geçirdiği keşfedilmiştir. Denekler, ileride ellerine geçecek hediye çekini düşündüklerinde prefrontal korteks gibi beynin akılcı planlamayla bağlantılı olan bölgelerinin daha aktif olduğu belirlenmiştir. Bu korteks bölgeleri kişiyi sabırlı olmaya, daha büyük bir kazanç için fazladan birkaç hafta beklemeye yönlendirmektedir. Denekler hediye çekini hemen almayı düşündüklerinde ise beynin duyguyla bağlantılı bölgelerinin (örneğin orta beyin dopamin sistemi ve MAcc) devreye girdiği tespit edilmiştir. Bu bölgeler aynı zamanda bireylere kredi kartı borcuna girmelerini söyleyen hücrelerdir. Sonuç olarak, beynin doğrudan bir ödülense uzun vadeli bir kazancı tercih etmesi kolay değildir; bu tür bir karar bilişsel bir çaba gerektirir (Mc Clure, Laibson, Loewenstein ve Cohen, 2004).

TÜRKİYE'DE FİNANSALLAŞMANIN BOYUTU

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'de finansallaşmanın boyutu yukarıda verilen finansallaşma tanımları bağlamında ele alınacaktır. 2001 yılındaki krizde bankacılık sektörü ciddi bir güven kaybı yaşamıştır. Halkın bankalara olan güveninin yeniden inşa edilebilmesi için yapılan bankacılık düzenlemelerinden sonra sektörün istikrar halinde seyrettiği bilinmektedir. Bu sebeple, çalışma kapsamında 2002-2010 yılları arasındaki dönemin sayısal verileri kullanılmıştır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de de bankacılık sektörü; banka ve yurt içi şube sayısı, personel sayısı, ATM sayısı, aktif büyüklüğü, dönem net kârı ve mevduat bakımından incelendiğinde rakamsal olarak büyük artışların meydana geldiği tespit edilmiştir.

Türkiye'de bankacılık sektörünün 2002-2010 yılları arasındaki aktif büyüklüğü incelendiğinde, 212,68 milyon TL'den 1.007 TL'ye ulaştığı görülmektedir. Sektörün kârlılık rakamlarında yıllar itibarıyla büyük bir artış meydana gelmiştir. 2002 yılı ile 2010 yılları kıyaslandığında, sektörün kârlılığının yaklaşık 10 kat arttığı görülmektedir. Toplam krediler ve

Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma Etkisi Bağlamında İncelenmesi

mevduat rakamları incelendiğinde de benzer düzeylerde artış dikkati çekmektedir.

Tablo 1: Türkiye’deki Bankacılık Sektöründe Temel Bilanço Büyüklüklerinde Meydana Gelen Değişim

Yıl	Ay	Toplam Aktifler (Milyon TL)	Dönem Net Kârı (Zararı) (Milyon TL)	Toplam Krediler (Milyon TL)	Mevduat (Milyon TL)
2002	12	212,68	2,91	47.768,62	137.973,37
2003	12	249,69	5,61	64.571,60	155.311,64
2004	12	306,44	6,45	97.196,71	191.065,42
2005	12	406,91	5,97	153.689,13	251.490,08
2006	12	499,73	11,36	218.986,81	307.646,84
2007	12	581,61	14,86	285.616,21	356.865,05
2008	12	732,54	13,42	367.444,60	454.599,20
2009	12	834,01	20,18	392.620,58	514.620,38
2010	12	1.007	21,93	525.905,23	617.036,90

Kaynak: www.bddk.org.tr

2001 krizinden sonra sektöre istikrar kazandırmak için yapılan düzenlemeler neticesinde, banka sayılarının (küçük değişiklikler ihmal edildiği takdirde) aynı kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte bankaların yurt içi şube sayılarında, ATM sayılarında ve istihdam ettikleri personel sayılarında gözle görülür bir artışın meydana geldiği ifade edilebilir.

Finansallaşmanın bir sonucu olarak bankacılık sektörünün bireysel gelire odaklandığının tespiti ise aşağıdaki tablolar yardımıyla yapılmaktadır.

İşletme kredilerinin toplam krediler içindeki payı incelendiğinde 2002 yılından 2010 yılına kadar %10'luk bir artışın meydana geldiği, tüketici kredilerinin toplam krediler içindeki payı incelendiğinde ise aynı yıllar arasında %20'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Bu durum bankacılık sektöründe tüketici kredilerinin önemli bir gelir kaynağı olarak görüldüğünün göstergesidir. Toplam kredilerin diğer bileşenleri bu çalışmanın kapsamına girmemektedir.

Tablo 2: Türkiye’deki Bankacılık Sektöründe Nicel Büyüklüklerde Meydana Gelen Değişim²

Yıl	Ay	Banka Sayısı-Adet	Yurt İçi Şube Sayısı	ATM Sayısı	Yurt İçi Personel Sayısı
2002	12	-	-	-	-
2003	12	-	-	-	-
2004	12	-	-	-	-
2005	12	51	6521	14836	138169
2006	12	50	7256	16513	150462
2007	12	50	8071	18795	167212
2008	12	49	9250	21953	182100
2009	12	49	9526	23952	183614
2010	12	49	10000	27334	190586

Kaynak: www.bddk.org.tr

Tablo 3: Toplam Krediler İçerisinde İşletmelere ve Tüketicilere Verilen Kredilerin Dağılımı

Yıl	Ay	İşletme Kredileri/Toplam Krediler	Tüketici Kredileri/Toplam Krediler
2002	12	0,16	0,05
2003	12	0,14	0,09
2004	12	0,19	0,13
2005	12	0,16	0,19
2006	12	0,15	0,22
2007	12	0,20	0,24
2008	12	0,22	0,23
2009	12	0,22	0,24
2010	12	0,26	0,25

Kaynak: www.bddk.org.tr

² 2002-2004 yılları arasındaki sayısal verilere ulaşılamamıştır.

Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma Etkisi Bağlamında İncelenmesi

Tablo 4: Tüketici Kredileri İçerisinde Konut, Taşıt ve İhtiyaç Kredilerinin Dağılımı

Yıl	Ay	Konut Kr./Top. Tük. Kr.	Taşıt Kr./Top. Tük. Kr.	İhtiyaç Kr./Top. Tük. Kr.
2002	12	0,13	0,24	-
2003	12	0,09	0,31	-
2004	12	0,17	0,34	0,47
2005	12	0,42	0,22	0,31
2006	12	0,48	0,14	0,34
2007	12	0,46	0,09	0,40
2008	12	0,45	0,07	0,42
2009	12	0,47	0,05	0,42
2010	12	0,46	0,04	0,36

Kaynak: www.bddk.org.tr

Tablo 5: Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülükleri

Milyar TL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Varlıklar									
Bireysel Emeklilik Fonları	--	--	0,3	1,2	2,8	4,6	6	9,1	10,9
Hisse Senedi	6	7,8	12,4	15,8	15,7	17,5	10,8	24,5	29,7
Kamu Borçlanma Kağıtları	22,6	35,3	41	33,3	27,7	19,2	19,7	13	9,1
Tas. Mev., Kat. Fon. ve Cari Hes.	99,6	104,9	124,6	147,8	185,4	215,5	288	321,1	351,3
Dolaşımdaki Para	--	--	12,4	18,2	24,4	25	29,3	34,3	42,3
Toplam	122,2	148	190,7	216,3	256	281,8	353,8	402	443,3
Yükümlülükler									
Tüketici Kred.	2,3	5,9	12,8	29,7	48	68,9	85,2	97,4	120,7
Kre. Kart. Borç Bakiyesi	1,1	1,7	4,4	7,5	10,7	12,6	14,7	19,1	21,6
Tük. Finans. Şir. Kred.	--	0,4	0,9	1,8	1,4	1,7	1,6	1,7	2,7
Bireysel Finansal Kiralama Borçları	--	--	--	--	0,5	0,9	1	0,7	0,6
Toplam	3,4	8	18,1	39	60,6	84,1	102,5	118,9	145,6
Yükümlülükler/Varlıklar (%)	3,4	8	9,5	18	23,7	29,8	29	29,6	32,8

Kaynak: www.bddk.org.tr

Bireylerin konut, taşıt ve diğer temel ihtiyaçları açısından finansal sisteme olan bağımlılığındaki artış Tablo 4'te görülmektedir. Konut kredilerinde 2002 yılından 2010 yılına gelindiğinde 3 kat artışın yaşandığı, ihtiyaç kredilerinin bankacılık sektöründeki büyümeye bağlı olarak pastadaki payını koruduğu ifade edilebilir. Taşıt kredilerinde ise oransal olarak bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Bunun 2008 yılındaki krizden en çok etkilenen otomobil sektörünün durumuyla bağlantılı olduğu söylenebilir.

Finansallaşmanın bir diğer boyutu, hanehalkının finansal varlık ve yükümlülüklerinde görülen artışla ifade edilmektedir. 2002-2010 yıllarına ait hanehalkı finansal varlık ve yükümlülükleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Hanehalkı finansal varlık ve yükümlülükleri genel anlamda artmaktadır. Ancak tablonun son satırında ifade edilen yükümlülükler/varlıklar oranındaki artış, finansallaşmayla beraber hanehalkı yükümlülüklerinin varlıklarla kıyaslandığında daha büyük artışlar yaşadığını göstermektedir.

TÜRKİYE'DE KREDİ KARTI KULLANIMINDAKİ ARTIŞIN KAYIPTAN KAÇINMA ETKİSİ BAĞLAMINDA YORUMLANMASI

Türkiye'de finansallaşmayla paralel olarak kredi kartı kullanımında 2002-2010 yılları arasında önemli oranda artış gözlenmektedir. Kayıt dışı ekonomiyi önlemek amacıyla çalışanların ücretlerinin bankalar aracılığıyla verilmesi, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak e-ticaretin yaygınlaşması ve ortalama gelir seviyesinin temel tüketim harcamalarını karşılayamaması, Türkiye'de kredi kartı kullanımındaki artışın nedenleri olarak sıralanabilir. Kredi kartı kullanımındaki artışın bir diğer nedeni ise çalışmanın konusu olan kayıptan kaçınma etkisidir.

Tablo 6'da yer alan veriler incelendiğinde, bireysel kredi kartı kullanımında yaklaşık 10 kat artışın olduğu; kredi kartlarındaki artışa paralel olarak, takipteki kredi kartları tutarının da arttığı görülmektedir.

Toplam kredi kartları içerisinde taksitli kredi kartlarının toplam kredi kartlarına oranı %28'den %44'e yükselmiştir. Taksitsiz kredi kartlarında ise, buna bağlı olarak %72'den %56'ya düşüş görülmektedir. Taksitli kredi kartı kullanımındaki artış, bireylerin ödemelerini mümkün olduğu kadar geciktirmek istedikleri anlamına gelmektedir. Bu durum, takipteki kredi kartlarındaki artışla birlikte ele alındığında kayıptan kaçınma etkisinin geçerliliğini doğrulamaktadır.

Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma Etkisi Bağlamında İncelenmesi

Tablo 6: Türkiye’de Bireysel Kredi Kartı Kullanımındaki Artış

Yıl	Ay	Bireysel Kredi Kartları (milyon TL)	Takipteki Bireysel Kredi Kartları (milyon TL)	Takipteki Bireysel Kredi Kartları/Toplam Bireysel Kredi Kartları
2002	12	4335,18	221,93	0,05
2003	12	7029,53	264,51	0,04
2004	12	13717,39	630,49	0,05
2005	12	17259,19	1350,39	0,08
2006	12	21526,24	1717,1	0,08
2007	12	27103,37	1833,82	0,07
2008	12	33990,06	2371,73	0,07
2009	12	36576,02	4252,42	0,12
2010	12	43628,71	3791,69	0,09

Kaynak: www.bddk.org.tr

Tablo 7: Bireysel Kredi Kartların İçerisinde Taksitli ve Taksitsiz Kredi Kartlarının Oranı

Yıl	Ay	Taksitli Bireysel Kredi Kartları/Toplam Kredi Kartları	Taksitsiz Bireysel Kredi Kartları/Toplam Kredi Kartları
2004	12	0,28	0,72
2005	12	0,35	0,65
2006	12	0,42	0,58
2007	12	0,40	0,60
2008	12	0,36	0,64
2009	12	0,41	0,59
2010	12	0,44	0,56

Kaynak: www.bddk.org.tr

SONUÇ

Küreselleşmenin bir ileri aşaması olan finansallaşma olgusu, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber düşünüldüğünde, bugün itibariyle geri döndürülemeyecek bir süreci ifade etmektedir. Finansallaşma, gelişmekte olan ekonomilerin de küresel ekonomilere hızlı entegrasyonu ile beraber gündelik hayatın önemli bir parçası haline gelmiştir. Özellikle bireyler başta tüketim olmak üzere en temel ihtiyaçlarını finansal sistem aracılığıyla karşılar hale gelmiştir.

Finansallaşmanın sonucu ise tüketici kredileri ve kredi kartı kullanımındaki artış olmuştur. Bu artışın nedenlerinden biri olarak ise kayıptan kaçınma etkisi gösterilmektedir. Türkiye’de finansallaşmanın en belirgin göstergelerinden biri, finansal sektörün en temel kurumu olan

bankaların nitelik ve nicelik olarak ekonomi içerisinde öneminin artmasıdır. Ayrıca bireysel tüketici kredisi ve kredi kartlarındaki artış rakamları da bireylerin en temel harcamalarında bile finansal sektöre bağımlı hale geldiğini göstermektedir. Türkiye’de takipteki kredi kartlarındaki artış ise finansallaşmanın olumsuz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aglietta, M. (2000). Shareholder Value And Corporate Governance: Some Tricky Questions. *Economy and Society*, 29(1), 146-159.
- Aglietta, M. & Breton, R. (2001). Financial Systems, Corporate Control And Capital Accumulation. *Economy and Society*, 30(4), 433-466.
- Bivens, J. & Weller, C. (2004). Institutional Shareholder Concentration, Corporate Governance Changes and Diverging Fortunes of Capital and Labor. Yayınlanmamış çalışma.
- Boyer, R. (2000). Is a Finance-led Growth Regime a Viable Alternative to Fordism? A Preliminary Analysis. *Economy and Society*, 29(1), 111-145.
- Crotty, J. (2005). The Neoliberal Paradox: The Impact of Destructive Product Market Competition and ‘Modern’ Financial Markets on Non-financial Corporation Performance in the Neoliberal Era. In: G. Epstein (Der.), *Financialization and the World Economy*. Northampton, US: Edward Elgar.
- Epstein, G. (2005). *Financialization and The World Economy*. Northampton, US: Edward Elgar.
- Ergüneş, N. (2009). Global Integration of Turkish Economy in the Era of Financialisation. *Financialisation and Developing Countries Roundtable, Research Money and Finance*, London.
- Feng, H., Froud, J., Johal, S., Haslam, C. & Williams, K. (2001). A New Business Model? The Capital Market and the New Economy. *Economy and Society*, 30(4), 467-503.
- Foster, J.B. (2008). *Kapitalizmin Malileşmesi ve Kriz* (Çev. Çiğdem Çıdamlı). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Froud, J., Haslam, C., Johal, S. & Williams, K. (2000). Shareholder Value and Financialization: Consultancy Promises, Management Moves. *Economy and Society*, 29(1), 80-110.
- Henwood, D. (1997). *Wall Street: How it Works and for Whom*. New York: Verso.

**Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir
Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma
Etkisi Bağlamında İncelenmesi**

- Jurgens, U., Naumann, K. & Rupp, J. (2000). Shareholder Value in an Adverse Environment: The German Case. *Economy and Society*, 29(1), 54-79.
- Kimminau, J.A. (1998). The Psychology of Coercion: Merging Airpower and Prospect Theory. Master’s Thesis. Air Univ Maxwell Afb Al School of Advanced Airpower Studies.
- Krippner, G. (2005). The Financialization of the American Economy. *Socio-Economic Review*, 3(2), 173-208.
- Lapavitsas, C. (2009). Financialised Capitalism: Crisis and Financial Expropriation. *Historical Materialism*, 17(2), 114-148.
- Lazonick, W. & O’Sullivan, M. (2000). Maximizing Shareholder Value: A New Ideology for Corporate Governance. *Economy and Society*, 29(1), 13-35.
- Lehrer, J. (2010). Karar Anı (Çev. Ferit Burak Aydar). 1. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Mc Clure, S., Laibson, D., Loewenstein, G. & Cohen, J. (2004). Separate Neural Systems Value Immediate and Delayed Monetary Rewards. *Science*, 306, 503-507.
- Morin, F. (2000). A Transformation in the French Model of Shareholding and Management. *Economy and Society*, 29(1), 36-53.
- Odean, T. (1998). Are Investors Reluctant to Realize Their Losses?. *Journal of Finance*, 53, 1775-1798.
- Orhangazi, Ö. (2008). Keynesgil Finansal Düzenlemelerden Finansallaşmaya: İktisat Literatürü ve ABD Ekonomisinin Finansallaşmasına Tarihsel Bir Bakış. *ODTÜ Gelişim Dergisi*, 35, 133-159.
- Prelec, D. & Simester, D. (2001). Always Leave Home without It. *Marketing Letters*, 12, 5-12.
- Stockhammer, E. (2004). Financialization and the Slowdown of Accumulation. *Cambridge Journal of Economics*, 28, 719-41.
- Yılmaz, N. (2009). Yatırımcı Davranışını Etkileyen Faktörlerle Yatırım Kararları Arasındaki İlişki Bireysel-Kurumsal Yatırımcı Farklılaşması Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.